

DE WARANDE;
Landschappen en Bierengroepen uit alle Werelddeelen.

NAAR TEEKENINGEN VAN HEINRICH LEUTEMANN;

MET OPHELDERENDE BESCHRIJVINGEN

DOOR

HERMANN WAGNER;

VOOR DE NEDERLANDSCHE JEUGD OVERGESCHREVEN

DOOR

J. J. A. GOEVERNEUR.

~~~~~  
MET TWINTIG PLATEN.  
~~~~~

—
UTRECHT,
GEBR. VAN DER POST.
—

GEDRUKT BIJ G. A. VAN HOFTEN, TE UTRECHT.

I N L E I D I N G.

De hier volgende teekeningen brengen den jongen lezer tooneelen uit het dierenleven van alle werelddeelen voor oogen. Zij beginnen met Europa, waar wij wonen, verplaatsen ons vervolgens in Azie en Afrika, en eindigen met de eerst later bekend geworden aardeelen: Amerika en Australie.

De kunstenaar vereenigde op iedere plaat een aantal der belangrijkste, grootste en meest eigenaardige dieren van elk gebied. Op schilderachtige wijze stelt hij ons tooneelen uit hun natuurleven voor. Hij geeft ons treffende voorstellingen, deels van het vredig samenwonen van het wilde gedierte, deels van den strijd, dien dit onderling en tegen zijne vijanden voert, deels van de wijze, waarop het overweldigd of door den mensch geveeld wordt. Het begrensde getal der afbeeldingen noodzaakte tot eene beperkte keus onder de talrijke dierenvormen, welke elk werelddeel bezit. De voorstelling als landschap bracht verder mede, dat de kleinere wereld der insecten en andere lagere dieren slechts weinig in aanmerking komen kon.

De beschrijvende tekst, insgelijks binnen vrij enge grenzen beperkt, moest zich natuurlijk ook vergenoegen met in weinige omtrek-

ken de algemeene natuurtoestanden der zonen en landen aan te duiden en met zelfs bij de voorgestelde diersoorten alleen dat te doen uitkomen, wat voor den jongen lezer bijzonder belangrijk moet worden geacht. Beschrijvingen van vorm en bouw zijn achterwege gelaten, daar deze door het aanschouwelijke beeld vervangen worden; maar daarvoor zijn steeds de eigenaardigheden van de levenswijze der dieren in een zoo helder mogelijk licht gesteld. Indien de belangstelling des jongen lezers hierdoor zoo levendig mocht worden opgewekt, dat hij zich met de hier aangevoerde voorwerpen grondiger wenscht bekend te maken, dan bieden groter werken hem overvloedig gelegenheid tot bevrediging zijner weetgierigheid aan.

De dierenwereld van een land is van talrijke voorwaarden afhankelijk. In de eerste plaats is zij dit van het klimaat en het weder, die in de verschillende aardgordels, de zonen, heerschen. De ijsbeer zou in het heete Afrika sterven; apen en papegaaien voelen zich alleen wel in een klimaat, waar palmen groeien. De vochtige of de droge gesteldheid der lucht heeft insgelijks grooten invloed op het voorkomen van deze of die dieren. Sommige schepselen zijn voor de

vlakke gebouwd, andere voor het gebergte; eenige hebben behoefte aan een bodem, waarin zij verborgen holen aanleggen kunnen, andere voelen zich alleen in dichte bosschen op hunne plaats; deze willen den vollen zonschijn, gene donkere rotsspleten en kloven. Vele plantetende dieren zijn aan het voorkomen van bepaalde gewassen verbonden. Van de dieren, die zich van planten voeden, zijn weer de vleescheters afhankelijk, zoowel zij, die op levenden buit jacht maken, als zij, die op doode schepselen azen.

De verschillende volken hebben zich tegenover het wilde gedierte van hun land op zeer uiteenlopende wijze gedragen. Dit hing deels van den aard van het voorhanden wild, deels van het karakter van het volk zelf af. De Indianen van Noord-Amerika en de Zwarten van Australie zijn steeds eenvoudig jagers en visschers gebleven. De meeste overige volken hebben althans eenige dieren getemd. Zij houden die of alleen als weidevee om hunne melk, hun vleesch, hunne wol en hunne huiden, gelijk de nomaden van Midden-Azie, of hebben hen als trekdieren tot den akkerbouw en andere bedrijven, of als lastdieren tot het onderhouden van handel en verkeer

met verwijderde landen en natiën afgericht. Hoe minder de mensch in een land zich zedelijk en stoffelijk boven de dierenwereld verhief, hoe minder hij deze zich dienstbaar wist te maken, des te armer en moeilijker bleef ook zijn eigen leven. In dezelfde verhouding treedt ook het vrije leven van het wilde gedierte in de schildering van een land op den voorgrond. Aan den anderen kant schuilt het wild steeds dáár weg, waar de volken zichzelve het meest volmaakten. Zelfs het wild staat daar onder den wil van den mensch, onder zijne hoede en toezicht. Het wordt door wetten even goed beschermd als beteugeld; de roofdieren worden verminderd of geheel uitgeroeid. Een blik op het vrije dierenleven van alle zonen wordt daardoor tegelijk een maatstaf voor de trap van cultuur, waarop de verschillende volken staan.

De hier aangeduide gezichtspunten zijn bij de verklaring van elke plaat tot richtsnoer genomen, voor zoo ver de bekrompen ruimte dat toeliet en de jeugdige leeftijd der lezers het dienstig deed voorkomen. Meer dan dit weinige hebben wij tot inleiding niet te zeggen.

ZUID-AZIË (Achter-Indië).

ZUID-AZIE. (Achter-Indie.)

Indien wij Achter-Indie willen bezoeken, dienen wij vooral niet bang voor de koorts te zijn. De Maleiers, die dit land bewonen, vooral die aan de kust, zijn wel zeer roofziek van aard en tasten al heel spoedig naar hun kris of dolk, maar toch worden deze bruine menschen voor den vreemden reiziger veel minder gevaarlijk dan de lucht, die uit de moerassen van het heete land opstijgt. Klimaat en natuurleven komen in veel opzichten met die in Voor-Indie overeen; echter heeft men hier nog uitgestrekter bosschen. De bebouwing beperkt zich meer tot de stroomdalen. Talrijke apen en papegaaien, groote dikhuiden en herkauwers bevolken de wildernis. Schildpadden en slangen zijn er in menigte.

Om in de drassige woudstreken door te dringen, vertrouwt de reiziger zich het veiligst aan een buffel toe; andere dieren van die soort dragen zijne bagage. Hoe wild en boosaardig dit bruinachtig zwarte dier met zijne sterke horens er ook uitziet, toch laat het zich, getemd zijnde, door een kind aan den neusring leiden. Voor de Maleiers is hij het nuttigste huisdier, dat den ploeg trekt en goede melk en boter levert. Ook het vleesch van jonge dieren laat zich zeer goed eten.

Eene legerplaats in een Achter-Indisch woud blijft niet altijd ongestoord. De moede reiziger wil misschien eenige uren uitrusten; maar daar op eens wekt een gruwelijk brullen van pijn en woede hem uit den slaap. Op gindschen stroomoever ziet men een neushoren in kamp met een luipaard. De bontgekleete bloeddorstige kat heeft een aanval op den nog zwakken jongen neushoren gewaagd. Pas laat deze zijne angstkreten hooren, of daar komt ook de sterke oude woedend en snuivend door de struiken breken. De lange horen pakt den panter, wiens klauwen tegen het huidpantser van het reuzendier niets uitrichten kunnen; hij slingert hem hoog in de lucht op, om hem, als hij neervalt, in het stof te vertrappen. De horen van den rinoeros is een gevaarlijk wapen, dat hij ook in den strijd tegen zijns gelijken gebruikt. Gewoonlijk houdt het dier zich in de eenzaamheid

afgezonderd en ontwijkt ook den mensch; maar, in zijne rust gestoord, werpt het zich met blinde razernij op den sterksten vijand. In plantages doorbrekende, richt het daar gruwelijke verwoestingen aan, daar het veel vreet en nog meer vertrappt. De Maleiers zoeken het in diepe kuilen te vangen, of vereenigen zich, om het met werpspietsen aan te vallen, daar de dikke huidschilden in het midden toch niet geheel ondoordringbaar zijn. Het vleesch wordt zeer geschat, en een volwasen neushoren levert daar ook een goeden voorraad van, daar hij twaalf voet lang is, tien voet omvang heeft en veertig tot zestig centenaars zwaar kan worden.

De luipaard doet in roofgierigheid voor den tijger niet onder, dien hij in vlugheid en stoutheid zoo mogelijk nog overtreft. Schoon meesttijds op kleiner dieren jacht makende, valt hij toch ook grooter huisdieren en, door honger gedreven, zelfs den mensch aan. Zijn gevleete huid komt in kleur met de boschstruiken overeen, zoodat hij licht voorbij gezien wordt. Bij dag houdt hij zich in holen of in het dichte hout schuil, om eerst tegen den avond op roof uit te gaan. Daarbij dringt hij onhoorbaar tot de woonsteden door en steelt de hoenders uit het huis, de geiten uit den stal. Een luipaard verworgde in één nacht veertig schapen. Daar hij op die wijze eene plaag voor het geheele land wordt, zoekt men hem op alle mogelijke wijze te verdolgen. Men jaagt hem met kloeke honden, wanneer hij niet zelden in een boom vlucht en door de kogels wordt getroffen. Ook vangt men hem in klemmen en in kuilen. De Indische vorsten laten zulke gevangen luipaarden bij gelegenheid van een feest met andere dieren vechten.

Een der beroemdste boomen in die vochtig heete bosschen is de banianenvijg. De stam verheft zich wel niet hoog boven het andere geboomte, doch schiet zijne zware takken naar alle zijden uit en laat uit deze talrijke luchtwortels neerdalen. Zoodra deze laatsten den bodem bereiken, trekken zij daar nieuw voedsel uit en vormen

nieuwe stammen, die insgelijks takken uitschieten. Op die wijze breidt de banaan zich dikwijls over zoo wijde vlakten uit, dat hij een vrij uitgestrekt bosch vormt, welks stammen alle met elkaar verbonden zijn. Bij één van die boomen telde men driehonderdvijftig dikke en bij de drieduizend dunne stammen, terwijl men zijn ouderdom op bij de drieduizend jaren schatte. De op dezen boom levende schildluizen en andere insecten maken inboringen in de schors, die dan een gomachtig vocht uitzweet, dat door die diertjes wordt gekleurd en waaruit het bekende gom- of schellak bereid wordt.

De onder den heiligen vijgeboom uitrustende wandelaar mag wel toezien, dat hij van de wonderlijke luchtwortels de gevaarlijke reuzenslang onderscheidt, die zich aan een tak heeft opgehangen en in de nabijheid van het water op buit loert. Zij is even dik en bijna van dezelfde kleur als zulk een wortel. Met haar achterlijf houdt zij zich daar boven vast. Zoo hangt zij twintig tot dertig voet lang neer en roert zich dagen achtereen niet. Wanneer echter eenig kleiner dier in hare nabijheid voorbij komt, schiet de slang daar pijsnel op toe, slaat het hare groote haaktanden in bek of neus en kronkelt zich vervolgens om zijn lijf. Zij doodt het langzaam door smoring en slikt het dan, den kop vooruit, al zuigend in zijn geheel in. Zoo opgezwollen ligt zij weken lang op den grond en verduwt; zij is dan zoo onbehulpzaam, dat ieder haar licht doodslaan kan. Meer gevreesd dan de reuzenslang is de giftige brilslang, die in de suikerrietvelden niet zelden wordt aangetroffen.

Het suikerriet wordt in Zuid-Azie veel verbouwd, maar komt er ook verwilderd voor. Het verlangt een vochtigen grond en een warm klimaat. Bij het aanleggen eener nieuwe suikerplantage steekt men korte stekken in den grond, waaruit binnen tien maanden twaalf voet hooge halmen groeien. In den bloeitijd worden de twee duim dikke rietstengels afgehouden, ontbladerd en dan in den molen tusschen rollen uitgeperst. Het uitgestooten suikersap wordt gezuiverd en gekookt, tot het dik wordt; het overgebleven vocht is de siroop, waaruit

in vele streken rum gestookt wordt. Het zoete suikerriet trekt veel ratten en andere dieren aan, die op hunne beurt weer de buit der slangen worden, waarom het werken in de suikerplantages dikwijls zeer gevaarlijk is. Op onze plaat is een groep suikerriet tusschen de beide zware boomstammen, dicht achter de reuzenslang, voorgesteld. Meer naar voren, rechts, steekt een jonge *pandanus* (pandanus) uit de lange bladen zijne kroon op. Oudere boomen van deze soort schieten enkele takken uit, die als de armen van een wegwijzer links en rechts uitsteken en alleen aan hunne uiteinden bossen van groote bladen dragen. Uit het benedenste deel der *pandanus*-stammen ontspringen talrijke luchtwortels en dalen naar den grond neer, wat aan ouder boomen het voorkomen geeft, alsof zij op stelten stonden. De bladen dezer boomen worden tot dekking der huizen, tot masten en tot touwwerk gebruikt.

De achtergrond rechts wordt door eene groep van het boomachtig bamboesriet aangevuld. Dit is een reuzengras van zestig en meer voet hoogte met stammen van vier tot acht duim dikte. Boven schiet het sierlijke takken, waaraan in twee rijen smalle grasbladen staan, zoodat zij zich als gevederde rissen vertoonen. De van buiten harde, van binnen holle bamboesstengels dienen den Aziaat tot honderderlei dingen. Het is uit hen, dat hij zijne lichte hut bouwt en daksparren, ladders en heiningen om hof en tuin vervaardigt. Hij klooft hen en vlecht er matten van, waarmede hij zelfs de wanden zijner woning bekleedt. Uit de dunne stengels maakt hij lansstokken, uit de dikkere waterleidingen, vaatwerk, pijlkokers en allerlei huisraad. Daarentegen houden zich in de wijd uitgestrekte rietvelden ook eene menigte tijgers, luipaarden, lossen en ander roofgedierte verborgen, zoodat hier het kwade tegen het goede over staat. De mensch kan zich niet dan met veel moeite een pad door die met talloze slingerplanten doorgelochten *dschungels* banen. Alleen de langarmige apen, de gibbons, weten zich met geweldige sprongen van soms veertig voet ver van halm tot halm te slingeren, terwijl diep onder hen de neushoorn voor den mensch wegen breekt door de Achter-Indische wildernis.

SOENDA-EILANDEN (Súmatra).

